

*Monthly Multidisciplinary
Research Journal*

*Review Of
Research Journals*

Chief Editors

Ashok Yakkaldevi
A R Burla College, India

Ecaterina Patrascu
Spiru Haret University, Bucharest

Kamani Perera
Regional Centre For Strategic Studies,
Sri Lanka

Welcome to Review Of Research

RNI MAHMUL/2011/38595

ISSN No.2249-894X

Review Of Research Journal is a multidisciplinary research journal, published monthly in English, Hindi & Marathi Language. All research papers submitted to the journal will be double - blind peer reviewed referred by members of the editorial Board readers will include investigator in universities, research institutes government and industry with research interest in the general subjects.

Regional Editor

Dr. T. Manichander

Advisory Board

Kamani Perera

Regional Centre For Strategic Studies, Sri Spiru Haret University, Bucharest, Romania
Lanka

Ecaterina Patrascu

Spiru Haret University, Bucharest

Fabricio Moraes de Almeida
Federal University of Rondonia, Brazil

Anna Maria Constantinovici
AL. I. Cuza University, Romania

Romona Mihaela
Spiru Haret University, Romania

Delia Serbescu

Spiru Haret University, Bucharest, Romania

Xiaohua Yang

University of San Francisco, San Francisco

Karina Xavier

Massachusetts Institute of Technology (MIT),
USA

May Hongmei Gao

Kennesaw State University, USA

Marc Fetscherin

Rollins College, USA

Liu Chen

Beijing Foreign Studies University, China

Mabel Miao

Center for China and Globalization, China

Ruth Wolf

University Walla, Israel

Jie Hao

University of Sydney, Australia

Pei-Shan Kao Andrea

University of Essex, United Kingdom

Loredana Bosca

Spiru Haret University, Romania

Ilie Pintea

Spiru Haret University, Romania

Mahdi Moharrampour

Islamic Azad University buinzahra
Branch, Qazvin, Iran

Titus Pop

PhD, Partium Christian University,
Oradea,
Romania

J. K. VIJAYAKUMAR

King Abdullah University of Science &
Technology,Saudi Arabia.

George - Calin SERITAN

Postdoctoral Researcher
Faculty of Philosophy and Socio-Political
Sciences
Al. I. Cuza University, Iasi

REZA KAFIPOUR

Shiraz University of Medical Sciences
Shiraz, Iran

Rajendra Shendge

Director, B.C.U.D. Solapur University,
Solapur

Awadhesh Kumar Shirotriya

Nimita Khanna

Director, Isara Institute of Management, New
Delhi

Salve R. N.

Department of Sociology, Shivaji University,
Kolhapur

P. Malyadri

Government Degree College, Tandur, A.P.

S. D. Sindkhedkar

PSGVP Mandal's Arts, Science and
Commerce College, Shahada [M.S.]

Anurag Misra

DBS College, Kanpur

C. D. Balaji

Panimalar Engineering College, Chennai

Bhavana vivek patole

PhD, Elphinstone college mumbai-32

Awadhesh Kumar Shirotriya

Secretary, Play India Play (Trust),Meerut
(U.P.)

Govind P. Shinde

Bharati Vidyapeeth School of Distance
Education Center, Navi Mumbai

Sonal Singh

Vikram University, Ujjain

Jayashree Patil-Dake

MBA Department of Badruka College
Commerce and Arts Post Graduate Centre
(BCCAPGC),Kachiguda, Hyderabad

Maj. Dr. S. Bakhtiar Choudhary

Director,Hyderabad AP India.

AR. SARAVANAKUMARALAGAPPA
UNIVERSITY, KARAIKUDI,TN

V.MAHALAKSHMI

Dean, Panimalar Engineering College

S.KANNAN

Ph.D , Annamalai University

Kanwar Dinesh Singh

Dept.English, Government Postgraduate
College , solan

More.....

REVIEW OF RESEARCH

ISSN: 2249-894X
IMPACT FACTOR : 5.2331(UIF)
VOLUME - 7 | ISSUE - 1 | OCTOBER - 2017

भारतातील प्राथमिक कृषी सहकारी पतसंस्थांच्या कार्याचे विश्लेषणात्मक अध्ययन

प्रा. डॉ. दिलीप का. खुपसे

Dept. of Commerce,
सहयोगी प्राध्यापक, शिवशक्ती महाविद्यालय बाभुळगांव
जि. यवतमाळ.

प्रस्तावना :-

जगातील प्रत्येक देश आपल्या सर्वांगीण विकासासाठी प्रयत्नशील असतो. सरकारी क्षेत्र, खाजगी क्षेत्र व सहकार क्षेत्र या तीन क्षेत्रांद्वारे विकासाचे धोरण ठरवून त्यांची अंमलबजावणी करण्यात येते. भारतामध्ये सुद्धा सर्वांगीण विकासासाठी या तिनही क्षेत्रांच्या माध्यमातून आर्थिक विकास घडून येत आहे. मात्र त्यामध्ये सहकारी क्षेत्राचे महत्व सर्वात जास्त आहे. कारण आपला देश हा खेडयांचा देश आहे आणि सोबतच सहकार क्षेत्रावर ग्रामीण लोकांचा अधिक विश्वास आहे.

सहकारी चळवळीचा उगम मुख्यतः इंग्लंडमध्ये औद्योगीक क्रांतीच्या दुष्परिणामातून झाला असे म्हणणे चुकीचे ठरणार नाही. औद्योगीक क्रांतीमुळे इंग्लंडमधील उत्पादन साधने व उत्पादनाच्या पद्धतीत बदल झाला. यंत्राचा जास्तीत जास्त उपयोग होऊ लागल्याने उत्पादीत वस्तू आर्कषक व कमी पैशामध्ये तयार होऊ लागल्या. परीणामी खेडयातील कुटीर उद्योगामध्ये मंदीची लाट आली. त्यांच्या वस्तुंची विक्री कमी होऊन उद्योग बंद पडायला लागले. कारखानादार कामगारांची पिलवणूक करायला लागले. त्यांचे

टेबल क्र. 1

प्राथमिक कृषी सहकारी पतसंस्थांची गेल्या दहा वर्षांतील प्रगती 2005–06 ते 2014–15 (रुपये कोटीत)

वर्ष	सहकारी संस्था	भाग भांडवल रु.	कर्जवाटप रु.	थकबाबी / थकीत रु.
2005–06	89827	4540	35552	41024
2006–07	53339	3168	25277	32773
2007–08	67146	4685	32932	40244
2008–09	46222	2786	27465	28515
2010–11	90279	7005	85296	79504
2011–12	101297	9467	122826	103462
2012–13	90958	8008	98440	91171
2013–14	93042	9789	171420	130054
2014–15	92789	11068	159050	147226

Source & Performance of Primary Agricultural Credit Societies (1 Apr 2014 to 31 Mar 2015)

वरील टेबल क्रमाक 1 मध्ये गेल्या दहा वर्षातील भारतातील प्राथमिक कृषी सहकारी पतसंस्थांची आर्थिक सांख्यीकीय माहिती देण्यात आलेली आहे. यावरुन असे लक्षात येते की, 2005–06 या वर्षी भारतामधील एकुण प्राथमिक कृषी सहकारी पतसंस्थांची संख्या 89827 एवढी आहे. यामध्ये 2007–08 व 2008–09 या दोन वर्षामध्ये घट झाल्याचे दिसून येते. मात्र त्यानंतर 2009–10 यावर्षी ही संख्या वाढलेली दिसते. 2014–15 मध्ये भारतातील प्राथमिक कृषी सहकारी पतसंस्थांची संख्या 92789 एवढी झालेली आहे.

या संस्थांचे भागभांडवल 2005–06 या वर्षी 4540 कोटी रुपये एवढे होते. यामध्ये 2006–07 ते 2008–09 या दोन वर्षात घट झालेली दिसते. मात्र त्यानंतर या संस्थांच्या भागभांडवलामध्ये वाढ झालेली दिसते. 2014–15 यावर्षी देशातील प्राथमिक कृषी सहकारी पतसंस्थांचे भाग भांडवल 11068 कोटी रुपये एवढे होते. यामध्ये 2005–06 च्या तुलनेत एकूण 143.79 प्रतिशत एवढी वाढ झाल्याचे दिसून येते.

कर्जवाटपाच्या बाबतीत असे दिसून येते की, 2005–06 यावर्षी या पतसंस्थांनी केलेले एकूण कर्जवाटप 3552 कोटी रुपये एवढे आहे. यामध्ये 2006–07, 2007–08 व 2008–09 या तीनवर्षामध्ये घट झालेली दिसून येते. त्यानंतर मात्र प्रत्येक वर्षी कर्जवाटपामध्ये वाढ झाल्याचे दिसून येते. 2014–15 या वर्षी या संस्थांनी केलेले कर्जवाटप 159050 कोटी रुपये लक्षणीय कर्जवाटप आहे ही वाढ 2005–06 यावर्षीच्या तुलनेत 347.57 प्रतीशत एवढी प्रचंड वाढ झाल्याचे दिसून येते.

कर्जाची थकबाकीच्या बाबतीतच्या आकडेवारी वरुन असे लक्षात येते की, 2005–06 मध्ये एकूण कर्जाची थकबाकी 41024 कोटी रुपये एवढी होती. 2006–07, 2007–08 व 2008–09 या काळामध्ये कर्जाची थकबाकी कमी झाल्याचे दिसून येते. मात्र त्यानंतर कर्जाची थकबाकी सतत वाढलेली आहे. 2014–15 मध्ये एकूण कर्जाची थकबाकी 147226 कोटी रुपये एवढी वाढलेली दिसते. कर्जाच्या थकबाकीमध्ये झालेली वाढ ही खुपच जास्त असल्याचे दिसून येते.

निष्कर्ष :-

वरील सांख्यीकीय माहितीवरुन खालील निष्कर्ष निघतात.

- 1) गेल्या दहा वर्षामध्ये (2005–06 ते 2014–15) देशातील प्राथमिक कृषी सहकारी पतसंस्थांची संख्या ही संथगतीने वाढलेली दिसते. सुरुवातीच्या तीन वर्षामध्ये तर या संस्थांची संख्या घटलेली दिसते.
- 2) या संस्थांचे भाग भांडवल हे गेल्या दहा वर्षात वाढलेले दिसत आहे. भाग – भांडवलामध्ये सुद्धा झालेली वाढ ही मोठया प्रमाणात झालेली आहे. कोणत्याही संस्थेचे भाग भांडवल हे त्या संस्थेच्या विकासाचा निर्देशक मानले जाते.
- 3) कर्जवाटपाच्या बाबतीत सुद्धा संस्थांनी चांगली प्रगती केल्याचे दिसून येते. गेल्या दहा वर्षामध्ये प्राथमिक कृषी सहकारी पतसंस्थांनी केलेले एकूण कर्जवाटप हे खुप मोठया प्रमाणात आहे. यावरुन असा निष्कर्ष निघतो की, संस्थेने गेल्या दहा वर्षामध्ये संख्यात्मक वाढ झाली नसली तरी गुणात्मक वाढ झालेली आहे.
- 4) या संस्थांची थकबाकी मात्र गेल्या दहा वर्षात वाढलेली दिसत आहे. खरे म्हणजे कर्जाची वसुली जर जास्त झाली तर पुढील वर्षी अधिक कर्ज वाटता येते आणि ही कर्जवसुली करणे संस्थेच्या सभासदांच्या हिताचे असते. मात्र कर्जवसुलीच्या बाबतीत या संस्था उदासीन असल्याचे प्रथम दर्शनी दिसून येते. यावरुन पुढील शिफारसी सुचविता येतात.

शिफारसी :-

1) संस्थांची संख्या वाढावी :-

प्राथमिक कृषी सहकारी पतसंस्था या ग्रामीण जनतेच्या विशेषतः शेतकऱ्यांच्या दूत म्हणून कार्य करतात. या संस्थामध्ये वाढ होवून संस्थांचे जाळे संपूर्ण देशात विखुरले जाणे गरजेचे आहे. त्यामुळे संस्थांची संख्या वाढणे गरजेचे आहे.

2) भाग – भांडवलात सरकारने आपला हिस्सा वाढवावा :-

प्राथमिक कृषी सहकारी पतसंस्थांच्या भाग भांडवलामध्ये सरकारने आपला भांडवलाचा हिस्सा वाढविल्यास शेतकरी व ग्रामीण कारागिरांना कर्जाचा अधिक पुरवठा करणे गरजेचे होईल.

3) कर्जवाटपामध्ये वाढ करावी :-

या संस्थांनी कर्जवाटपामध्ये वाढ केल्यास शेतकरी अधिक अर्थसहाय्य उपलब्ध होईल परीणामी शेतीचे उत्पादन व उत्पन्न वाढेल तसेच खरीप व रब्बी हंगामासाठी कर्ज वाटणे शक्य होईल.

4) कर्जाची नियीमत वसुली करावी :-

कर्ज वाटपामध्ये वाढ झाली आहे. त्याच प्रमाणात कर्जाची नियीमत वसुली संस्थांनी करावी त्यामुळे थकबाकीचे प्रमाण कमी होऊन शेतीची उत्पादकता वाढेल.

वरील शिफारसीचा अवलंब केल्यास शेतीतील उत्पादकता व उत्पन्न वाढून शेतकरी, शेतमजूर व देशाला याचा निश्चितपणे फायदा होईल आणि शेतीकडे पाहण्याचा नकारात्मक दृष्टीकोन कमी होऊन खेडयातून शहराकडे होणारे ग्रामीण भागातील स्थलांतर थांबुन ग्रामीण भागामध्ये आर्थिक सुबत्ता येईल !

संदर्भ :-

- 1) Pocket books of Agricultural Statistics 2016.
- 2) Performance of Primary Agriculture Credit Societies, National Federation of State Co-Operative Banks CID- Mumbai.
- 3) सहकार इयत्ता 11 वी, महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे
- 4) सहकार – डॉ. बीरादार – विद्या बुक पब्लीशर्स, औरंगाबगाद
- 5) सहकारी संस्थांसाठी अर्थसहाय्याच्या विविध योजना – वाय एम पठाण, प्रा. कृ. ल. फाले

Publish Research Article

International Level Multidisciplinary Research Journal

For All Subjects

Dear Sir/Mam,

We invite unpublished Research Paper,Summary of Research Project,Theses,Books and Books Review for publication,you will be pleased to know that our journals are

Associated and Indexed,India

- * Directory Of Research Journal Indexing
- * International Scientific Journal Consortium Scientific
- * OPEN J-GATE

Associated and Indexed,USA

- DOAJ
- EBSCO
- Crossref DOI
- Index Copernicus
- Publication Index
- Academic Journal Database
- Contemporary Research Index
- Academic Paper Databse
- Digital Journals Database
- Current Index to Scholarly Journals
- Elite Scientific Journal Archive
- Directory Of Academic Resources
- Scholar Journal Index
- Recent Science Index
- Scientific Resources Database

Review Of Research Journal
258/34 Raviwar Peth Solapur-
413005,Maharashtra
Contact-9595359435
E-Mail-ayisrj@yahoo.in/ayisrj2011@gmail.com